

NOR EAST
STUDIES OF EASTERN SYRIA

SURİYELİ SIĞINMACILAI DURUMU SORUNLARI VE ÇÖZÜMYOLLARI

NOREAST – 2023

Mehmet DİKEÇ

Suriyeli çocuklar ve kadınlar, kelimelerle tarif edilemeyecek acılar yaşadılar ve yaşamaya devam ediyorlar. UNICEF ve araştırma ajanslarından alınan raporuna göre, 5,5 milyon Suriyeli çocuk insani yardıma ihtiyaç duyuyor. 2,5 milyon Suriyeli komşu ülkelere sığındı. 2011'den beri, Türkiye Suriyeli sığınmacılara karşı açık kapı politikasını uyguluyor. Türkiye'deki mülteci kampları, uluslararası standartların üzerinde, beş yıldızlı kamplar olarak değerlendiriliyor. Türkiye uyguladığı politikalar ile uluslararası toplum tarafından takdir ediliyor. Ancak Suriyeli sığınmacıların sayısının artmasıyla birlikte açık kapı politikasının sürdürülmesi zorlaştı. Hükümet uzun bir süre kamp dışında yaşayan Suriyelilerin sorunlarını görmezlikten geldi. "Beş yıldızlı kamp" ifadeleri rafa kaldırıldı, çünkü asıl problem sokaklardaydı.

Yerel toplum ve sığınmacılar arasında yaşanan gerilim geline noktaı özetler niteliktedir. Suriyelilerin statüsünün hala belirsiz olması il, ilçe ve köylerde yaşayan Suriyelilere ne olacağı sorusu hala cevapsızdır.

Dış politikadaki yanlış öngörüler ve yoğun iç politik gündem nedeniyle mülteci krizi ile yeterince ilgilenilmemesi hem yerel toplum hem de sığınmacılar açısından olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Bu tespitle hükümetin Suriyeli sığınmacılara karşı politikalarını, bu politikaların toplum ve sığınmacılar üzerindeki etkilerini değerlendirmek ve çözüm yolları üzerinde durmak istiyorum.

ÖNCELİKLE 2011'DEN GÜNÜMÜZE KADAR SURİYE'DE NELER YAŞANDIĞINI KISACA HATIRLAYALIM.

Birleşmiş Milletler, kimyasal silahların kullanıldığına dair rapor yayınlamasına rağmen, Rusya ve Çin, Suriye'ye müdahale edilmesine karşı çıktı.

İnsani yardıma ihtiyaç duyan Suriyelilerin sayısı ciddi rakamlara ulaştı. Çatışmalarda 100.000'den fazla Suriyeli hayatını kaybetti. 10.000 Suriyeli çocuk öldü. 2.5 milyon Suriyeli, komşu ülkelere kaçtı ve 6,5 milyon Suriyeli ülke içinde göç etti. Lübnan, Ürdün, Türkiye, Irak ve Mısır 2 milyondan fazla mülteciye kapılarını açtı. Türkiye, Suriye'deki iç savaşın kısa süreceğini varsayarak Birleşmiş Milletlerin yardımını reddeden tek ülke oldu. Haziran 2014'te Beşar Esat devlet başkanlığına tekrardan seçildi. Rejimin hala güçlü olduğunun ve tavizde bulunmayacağını mesajını verdi. Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) örgütü Suriye'de güçlendi. Rakka, Telabyad, Carabulus ve Halep kırsalında hâkimiyet kazandı. İŞİD eylemleri ile ÖSO'ya büyük zarar verirken, Esad rejimi ise çatışmadan yarar sağladı. Yaşanan bu süreci değerlendirdiğimizde, Suriyeli sığınmacıların uzun bir süre daha ülkemizde kalacakları aşikârdır. Bu nedenle uzun dönemli planların hazırlanılması gerekmektedir.

Türk Hükümetinin Politikaları

Hükümetin politikalarını iki dönemde analiz etmek gerektiğini düşünüyoruz.

NİSAN 2011-OCAK 2013-OCAK 2013 VE SONRASI

Özellikle 2013 senesiyle birlikte üzerinde durulması gereken konu il. İlçe ve köylerde yaşayan Suriyeli sğınmacılardır. En başlarda, hükümetin bu ciddi problemi göz ardı etmesi, bakanlıklar arasındaki koordinasyon eksikliği krizin büyümesine yol açtı. Toplumun sğınmacılara algısı pozitiften negatife doğru kaymaya başladı.

Nisan 2011'den Ocak 2013'e kadar Türkiye, mülteci krizi ile baş edebildi. Mülteci kampları, "beş yıldızlı" kamplar olarak tasvir edildi. Türkiye, Birleşmiş Milletler mültecilere yönelik misafirperverlik endeksinde 50.sıradan 10.sıraya yükseldi.

Nisan 2011'in sonlarına kadar 250 Suriyeli Türkiye sınırını geçti. Sonrasında sğınmacıların sayısı hızla artmaya devam etti ve Türkiye'nin açık kapı politikası ciddi sorumlulukları ve problemleri beraberinde getirdi. Kasım 2013 ile sğınmacıların sayısı 200.034'e ulaştı.

22 tane mülteci kampı kurulmasına rağmen, Türkiye'ye sğınan Suriyelilerin akını karşısında kapasiteleri yetersiz kaldı. 2013 yılıyla birlikte Türkiye için turnusol kâğıdının rengi artık kırmızıya dönmüştü. Kamp dışında yaşayan sğınmacılar ciddi bir problem oluşturmaya başlamıştı. Beş yıldızlı kamplar ise artık konuşulmuyordu, çünkü asıl sorun kaydı bile olmayan kamp dışında yaşayan Suriyelilerdi. Hükümet mülteci krizi konusunda etkili politikalar geliştiremedi. Türkiye iç sorunları ile boğuşurken bu ciddi sorunu görmezden gelmişti.

Hükümetin politikalarındaki temel problemler ve sonuçları

1.il, ilçe ve köylerde yaşayan sığınmacı sorununu görmezlikten gelmek

2013'ün sonuna doğru kamp dışında yaşayan Suriyeli sığınmacıların sayısı 500.000 üzerindeydi. Kampta yaşayan Suriyelilerin üç katı daha fazla nüfusa sahipti. Sadece %45'i AFAD'ın kaydı altındaydı. Kamplarda yaşayan Suriyeliler gibi yardımlardan, meslek edindirme kurslarından ve dil kurslarından faydalanamıyorlardı.

Gaziantep'te kamp dışında yaşayan Suriyelilerin bu hizmetlerden ne kadar faydalandığı hakkında bilgi almak için KAMER'den yetkililerinden alınan bilgiye göre; Kamp dışında yaşayan sığınmacılarla ilgili herhangi bir projenin Gaziantep'te uygulandığına dair bilgisi olmadığını söyledi. Nitekim aynı soruyu AFAD Müdahale Dairesi Başkanlığındaki yetkili kişilere sorduğumda benzer cevapları aldı. Projelerin kamplardaki sığınmacılara yönelik hazırlandığını, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi ile Emniyet Genel Müdürlüğünün kamp dışında yaşayan sığınmacılardan sorumlu olduklarını söylediler. Kamp dışında yaşayan Suriyeliler için hazırlanan herhangi bir proje hakkında bilgilerinin olmadığını belirttiler. Ve bu sorun hala eskisi gibi ciddiyetini korumaktadır.

Bu noktada sormak istediğimiz iki soru var:

1. Hangi kurum tam anlamıyla il, ilçe ve köylerde yaşayan sğınmacılardan sorumlu olacak? Ya da sğınmacı ve göçmenlerden sorumlu daha geniş yetkilere sahip bir kurulamaz hala yok. Göç idaresi bu sorunun üstesinden gelemeyi ve hala ciddi sorunlar mevcut.?

2.Üstü kapalı olarak ifade edilen öneriler ne zaman detaylı bir şekilde açıklanacak ve uygulanacak?

2.Topluma Entegrasyon Sürecinde Yaşanılan Problemler

Suriye'deki krizin kısa süre içinde sona ereceğini varsayan hükümet 2011'den beri kısa dönemli projeler hazırladı. Ancak Suriye'deki insani kriz öyle boyutlara ulaştı ki bu varsayımı hemen çürüttü. Suriyeli sğınmacıların entegrasyonunu sağlamak için eğitim, dil kursları ve meslek kursları öncelik verilmesi gereken başlıca alanlardır. Bu alanlarla ilgili hala ciddi adımlar atılmadı,

a) Eğitim

UNHCR'in vurguladığı gibi eğitim temel insan haklarından birisi olmakla beraber, sğınmacı çocukların rehabilitasyonu ve sosyalleşmesi için temel faktörlerin başında gelmektedir.

AFAD'ın araştırmasına göre kamplarda yaşayan sğınmacı çocukların yüzde 83'ü okula giderken, kamp dışındaki çocukların sadece yüzde 14'ü okula gidiyor. UNICEF okulların açılması için Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapıyor, fakat ne yazık ki milli eğitim yetersiz kalıyor.

Kamp dışında yaşayan Suriyeli çocukların eğitimiyle ilgili yeterli çalışmaların yapılmaması onları dezavantajlı bir duruma sokmaktadır. Bu çocuklar, yasa dışı olarak çalışmaya ya da ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile sokaklarda dilenmeye ve küçük yaşta çalıştırılmaya zorlanmaktadır. Ekonomik sıkıntılar nedeniyle genç kızlar erken yaşlarda evlenmek zorunda kalıyorlar. Yardım programlarındaki dengesizlikler ise yaşanan bu durumu körüklemektedir.

Eğitimin her çocuğun hakkı olduğunu, duygusal ve sosyal gelişimleri açısından önemli olduğunun unutulmaması gerekir. Kayıp bir kuşağın yetişmemesi adına hükümet ve sivil toplum kuruluşlarının üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeleri büyük bir önem arz etmektedir.

Eğitim konusunda yaşanan diğer problem ise meslek edindirme kurslarından sonra geçerliliği olan bir sertifikanın verilmemesidir. Dolayısıyla aldıkları eğitimleri, iş yaşamlarında ne ölçüde kullanabilecekleri belirsizliğini korumaktadır.

Eğitim ve ekonomik bağımlılık arasındaki ters orantılı ilişki üzerinde durulması gereken bir diğer husustur. Eğitim, kadınların kendilerine duydukları güveni arttıran, haklarını savunmalarını sağlayan ve toplum içinde daha aktif rol almalarını sağlayan önemli bir etkenidir. Eğitimli bir kadının, kendi kararlarını vermesi, ekonomik bağımsızlığını kazanması, aile baskısına karşı direnmesi daha muhtemeldir.

Suriyeli ailelerden bazıları, evliliğin kız çocuklarına ekonomik ve fiziksel anlamda koruma sağlayacağını düşünüyorlar. Suriyeli çocuklara okula gitme fırsatı sağlanırsa, erken yaşlarda zorla evlendirmenin oranı da azalacaktır.

b) Dil

Sığınmacıların Türk dilini öğrenmeleri topluma entegrasyon süreçlerini de kolaylaştıracaktır. İl, ilçe ve köylerde yaşayan Suriyeli çocukların Türkçe kurslarına gidememeleri neticesinde eğitimleri de olumsuz yönde etkilenecektir. Bu durum, çocukların adaptasyon süreçlerini geciktirecek ve topluma aitlik duygularının gelişmesini önleyecektir. Bu tespit bir çok kurum tarafından tespit edilmiştir.

Entegrasyon sürecinde eğitim ve dil öncelik verilmesi gereken alanlardır. Hükümet en başından beri sığınmacıların entegrasyon sürecine önem verseydi, toplumun sığınmacılara karşı önyargısı bu kadar hızlı artmayabilirdi. Toplumun sığınmacıları kabullenme kapasitesini de en aza indirmezdi.

SURIYELİ SIĞINMACILARA KARŞI ÖNYARGILARIN ARTMASINDAKİ GEREKÇELER NELERDİ?

Özellikle 2013 senesinden beri, hükümet mülteci krizi ile başa çıkamadı ve kısa vadeli politikalar ile toplumda sosyal çatışmanın artmasında büyük rol oynadı. Birkaç yıl içerisinde toplumun mültecilere karşı algılarının değişebileceği tahmin edilemedi. Oysaki Jacobsen ve College'nin de belirttiği üzere, mültecilerin kalma süresi uzadığında, toplumun kabullenme kapasitesi zaman içerisinde değişir.

Toplumun mültecileri kabullenme sürecinde iki faktör önemlidir:

- Sosyal kabullenme
- Ekonomik kapasite

Bu faktörler hiç bir zaman statik değildir. Türk toplumundaki sosyal kabullenme zaman içerisinde olumludan olumsuz doğru kaymıştır. Suriyeli sığınmacıların sayısının hızla artmasıyla birlikte toplumdaki anti-Arap duygular ortaya çıkmaya başlamıştır.

Ekonomik kapasite ise istihdam politikaları, altyapı ve toprak uygunluğu ile yakından ilişkilidir. Mülteciler ya da sığınmacılar kamplarla sınırlandırılmadıklarında, sağlık, eğitim ve belediyeye ait hizmetler konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Bu bağlamda kampların kapanmasıyla sığınmacılara yönelik insan hakları temelli yaklaşımların izlenmesi önem taşımaktadır.

Türk toplumunda sosyal kabullenmenin zorlaştığına pek çok yaşanan olaydan örnekler verilebilir:

Mayıs ayında Altındağ'da Suriyeli sığınmacıların kaldıkları apartman ateşe verildi. Suriyelilerin, kadınları taciz ettiği, hırsızlık olaylarına karıştıklarını iddia eden mahalleliler, Suriyelileri istemediklerini söylediler. Mahalle sakinleri Suriyelilerin muhitlerinden gitmeleri için imza topladılar. Ağustos'ta Suriyeli bir kişinin kiracısı olduğu evden çıkmasını isteyen ev sahibini öldürmesi üzerine Gaziantep'te gerilim yükseldi. Bu olay üzerine Suriyeli sığınmacılara karşı eylemler yapıldı. Yaşanılan olaylar açık bir şekilde göstermiştir ki yerel toplumun sığınmacılara yönelik algılarında negatif bir değişme söz konusudur. Daha önceden de vurguladığım gibi hükümetin politikaları ile yerel toplumun reaksiyonu arasında yakından bir ilişki vardır. Sığınmacılar uzun bir süre kaldıklarında, sadece temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir politika yeterli olmayacaktır. Yerel toplum ve sığınmacılar arasında etkili iletişimin kurulması için entegrasyon sürecine öncelik verilmelidir. Zamanla her iki taraf da empati kurma yeteneğini kazanmaya başlayacaktır.

SURIYELİ SİĞINMACILARIN TOPLUMA ENTEGRASYON SÜRECİ NEDEN ÖNEMLİDİR?

Bir toplum, ortak kültüre, geleneklere ve tarihe sahip oldukları diğer toplumu daha kolay benimser. Bu nedenden ötürü Balkanlardan gelen göçmenleri kısa süre içinde benimsemiş ve herhangi bir gerilim ortaya çıkmamıştı. Türkiye'de yeni bir hayat kurabilmişler ve Türk vatandaşı olmuşlardı. (Çetin, 2013) Oysaki Suriyeliler farklı dinamikleri içinde barındıran bir toplumdur. Sadece "geçici koruma altındaki misafirler" politikası ile halledilebilecek bir mesele değildir. Bu durum 1960'larda misafir işçi olarak Almanya'ya çalışmaya giden Türk işçilerin durumunu hatırlatıyor. Hatırlarsanız Türk işçileri de "misafir işçi" olarak adlandırılmıştı. Almanya'nın yanlışlığına düştüğü gibi Türkiye'de büyük bir yanlışlığa düşmüştü. Türkiye, Suriyelileri önce "misafirler", sonra "geçici koruma altındaki mülteciler" olarak adlandırmıştı. Kamp dışında yaşayan 1,5 milyon Suriyeli sığınmacıyı düşündüğümüzde, Suriyelilerin çoktan misafirlik statüsünden çıktığı aşikârdır. Nitekim Suriyeli sığınmacılar Türk vatandaşlığı hakkını kazandılar ve bu gerçekleşti.

AFAD'ın verilerini incelediğimizde, Suriyelilerin ülkelerine geri dönüşleri çok zordur, hatta imkânsız olduğu aşikârdır. Bu nedenle entegrasyon sürecine hız verilmelidir.

Suriyeli ailelerin çoğunun gidebilecekleri bir evleri yok. Kamplarda yaşayan sığınmacıların yaklaşık yüzde 33'ü ve kamp dışında yaşayan sığınmacıların ise yüzde 29'u evlerinin tamamen zarar gördüğünü söylediler. Nihayetinde kaplar ülke genelindeki kaplar 2019'da bir bir kapanmaya başladı. Kamplarda yaşayanların yaklaşık yüzde 17'si ve kamp dışında yaşayanların yüzde 15'i evlerinde ağır bir zararın oluştuğunu belirttiler. (AFAD,2013) ve bugüne; 2019'a geldiğimizde neredeyse bütün kaplar kapanmış, sığınmacılar il, ilçe ve köylere salı verilmiştir. Problem gittikçe büyümekte buna mukabil önlem alıcı hiç bir proje hayata geçmemiştir. Konuyla ilgili, yetkililere çözüm önerileri sunulmasına rağmen ciddi hiç bir organizasyon hayata geçmemektedir. Sadece Şanlıurfa merkez ve ilçelerde 500.000 bin mülteci yaşamaktadır. Şanlıurfa istihdam konusunda artık kendi vatandaşı iş bulamaz noktaya gelmiştir. Zaman zaman hiç istenmeyen olaylar yaşanmaktadır. Önlem alınmazsa Şanlıurfa'da çok sıkıcı olaylara şahit olabiliriz.

Suriye'de iç savaş sona erse bile, kısa süre içinde savaş sonrası iyileştirme çalışmalarının yapılması zor.

Bazı bölgelerde terör örgütü ve bazı cepheler kontrolü kazandı. Yönetimi ele geçirdikleri sadece birkaç yerleşim birimlerinden bazılarıdır. Suriyeli kadınların açık giyinmeleri ve sokağa çıkmaları yasaklandı. Bu bölgelerde, çocukların özellikle kız öğrencilerin eğitime erişmesi çok zor. Bu örgütler, yerel toplumda korku ortamı yaratmaktan ve zarar vermekten başka hiçbir şey yapmadılar. Bu sadece bizim tespitimiz değil, birçok uluslararası ajansında vurguladığı gerçeklerdir.

Suriyeli sığınmacılar, çatışmalara katıldıkları gerekçesiyle isimlerinin rejimin kara listesinde olabileceğini düşünüyorlar. Suriye'ye geri dönmekten korkuyorlar.

Suriye cinsiyet eşitsizliği endeksinde 133. sırada yer almaktadır. 2013'te Dünya Ekonomik Forumu tarafından açıklanan Ekonomik Katılım ve Fırsat endeksinde en düşük sıralarda yer almaktadır. Suriyeliler gelecek kaygısı nedeniyle evlerine dönmek istemeyeceklerdir.

TÜRKİYE'DE BÜROKRASİNİN MÜLTECİ KRİZİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Uluslararası ajanslarında belirttiği gibi ev sahibi hükümetler, bürokrasinin uyuşukluğundan, bilgi yetersizliğinden, bakanlıklar arasındaki koordinasyon problemlerinden kaynaklı sorunlar ile karşılaşılırlar. Ev sahibi hükümetin iç politikada mültecilere ve sığınmacılara ne kadar öncelik tanıdığı bir diğer önemli etkidir.

Türkiye'deki durumu inceleyecek olursak, özellikle kampların kapanması ile birlikte il ve ilçelerde yaşayan sığınmacılara etkili yardımların yapılmasındaki en büyük engel bürokrasinin kendisidir. Türkiye'de bakanlıklar kendi çalışma alanlarına bağlı olarak sığınmacı sorunu ile ilgilenmektedir. Bürokrasideki uyuşukluk nedeniyle, yaşanmakta olan krize yönelik çözüm yollarının kısa zaman içerisinde geliştirilmesi imkânsızdır.

BU SÜREÇTE NASIL BİR POLİTİKA İZLENMELİDİR?

İlk olarak kampların kapanması ile birlikte il ve ilçelere yerleşen sığınmacıların yaşam standartlarını yükselten ayrı bir kurumun hayata geçmesi gibi, Bu işlerde göç idaresi yetersizdir. ve sığınmacılardan sorumlu ayrı bir teşkilatın oluşturulması gerekmektedir. Özellikle son yıllarda komşu ülkelerdeki çatışmalardan kaçarak Türkiye'ye sığınanların sayısı artmıştır. Afgan sığınmacıların yaşadıkları sıkıntıları ve son aylarda terör örgütlerden kaçarak Türkiye'ye sığınan Yezidi aileleri de unutulmamalıdır.

En büyük hatalardan birisi tepeden inme yönetimlerin sığınmacılara uygulanmasıdır. AFAD, sığınmacıların genel yönetiminden ve işleyişinden sorumlu kurumdur. Ancak yöneticilerinin her üç ayda bir rotasyona uğraması nedeniyle kurumsal bilginin aktarılmasında problemler yaşanmaktadır. Ancak 2019 gelindiğinde kamplar kapatılmış ve sığınmacılar tehlikeli bir şekilde ülke içine dağıtılmıştır. Ayrıca sivil toplum örgütleri arasındaki rekabet, kaynakların israfına yol açmaktadır. Oysaki devletin kurumları, sivil toplum örgütleri arasında iş birliğinin ve koordinasyonun sağlanması için öncülük etmelidir.

İkinci olarak, yaşadığımız bu kriz yerel bir mesele olarak düşünülmemelidir. Bu kriz, özellikle sığınmacılar yoğun yaşadığı şehirlere indirgenmek isteniyor. Öncesinde vurguladığımız gibi Türkiye'nin geneline özellikle büyük şehirlerine yerleşmiş sığınmacılar temel problemi oluşturmaktadır.

Üçüncü olarak, yerel yönetimin kriz ile etkili bir şekilde ilgilenip ilgilenmediğini öğrenmek için kapsayıcı bir araştırma yapılmalıdır. Türkiye'de merkezi yönetimden ziyade yerel yönetimlerin daha fazla sorumluluk üstlenmesi ve alanda uzman kuruluşların rolünün kısıtlanması bir diğer problemidir. Kurumların açıkladığı raporlar incelendiğinde verilen rakamların, yüzdelerin birbirileri ile uyuşmaması ve bilgi kirliliğine yol açması sağlıklı bilgi akışına yol açmaktadır. Konuyla ilgili kamu kurumlarının, uluslararası organizasyonlar, yerel toplum ve STK'lar arasında işbirliğini daha etkili bir şekilde sağlaması kriz ile baş edilebilmesi açısından önemlidir.

BU BÖLÜMDE İSE SİĞINMACILARDAN VE GÖÇMENLERDEN SORUMLU DAHA GENİŞ YETKİLERE SAHİP VE DAHA ETKİN BİR ŞEKİLDE İŞLEYEN BİR KURUMUN VARLIĞININ NEDEN ÖNEMLİ OLDUĞU ÜZERİNDE DURMAK LAZIM.

Coğrafi konumu nedeniyle, Türkiye, göçe zorlanmış insanlara kapılarını geçmişten beri açan bir ülkedir. 1988-1991 tarihlerinde Irak'tan gelen Kürtlere, 1989, 1992-1995, 1999 tarihlerinde Arnavut ve Bosnalı Müslümanlara kapılarını açmıştır. 2011'den beri Türkiye son on yılın en büyük mülteci krizi olarak kabul edilen Suriyeli mülteci krizi ile karşı karşıya kaldı. (uluslararası ajanslar) Özellikle Ağustos ayından beri Yezidi aileler Türkiye'ye sığınmaya başladı. 2014'ün sonunda Suriyeli sığınmacıların 1,5 milyonun üzerinde olması beklenilmektedir. Yaşamakta olduğumuz ve olası mülteci krizleri için Türkiye daha sistemli mekanizma geliştirmek zorundadır. Sorumlu bir teşkilat var olmadığı sürece, her kurum sorumluluğu başka bir kurumun üzerine atabilir. Bir kurum içindeki farklı birimler arasında bile bilgi eksikliğinin ve koordinasyon problemlerinin olduğu gözlenmektedir. Bu konuyla ilgili birçok örnek var. Suriyeli kadın sığınmacılar hakkında bilgi almak için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığından, Görevli kişi Suriyeli çocuklar hakkında bilgi almak için, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünü, Suriyeli kadınlar konusunda Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün ilgilendiği ifade ediliyor. Ancak hiç kimse sorumluluğu üzerine almıyor. Her birim topu başka birime atıyor. Belki tek bir örnekten genelleme yapmak yanlış olabilir, ama her birimini arayıp bilgi almaya kalksanız bile elle tutulur bir şeye ulaşamıyorsunuz. Bu nedenden ötürü, sivil toplum örgütleri, bakanlıklar ve yerel yönetimler arasında koordinasyonu sağlayacak bir mekanizmanın harekete geçmesi gerektiğinin önemini bir kez daha söylemek istiyoruz. Böylece kaynaklar daha etkin bir şekilde kanalize edilerek, bürokrasideki uyuşukluğun, kaynakların boşa kullanılmasının ve sorumsuzluğun önüne geçilebilir.

SURIYELİ SİĞINMACILARIN YASAL STATÜSÜNDEN KAYNAKLANAN PROBLEMLER

Suriyeli sığınmacıların geçici koruma altında olmaları çalışma izni ve hakları konusunda pek çok problemi de beraberinde getirdi.

Türkiye 1951'de Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmeyi imzaladı, ancak Türkiye, Avrupa'dan gelmeyen mültecileri coğrafi sınırlamaya maruz bırakmaktadır. 1967 Protokolünün kabul edilmesiyle birlikte zaman sınırlaması kaldırılmasına rağmen, coğrafi sınırlama devam etmektedir. Bu nedenle Türkiye başlangıçta Suriyeli sığınmacıları, misafir olarak tanımlamıştır. Bu statüde hiç bir hak vermemektedir ve Türkiye'ye sınır dışı etme hakkını tanımaktadır. Uluslararası ajansların tavsiyesi ile hükümet sığınmacıları geçici koruma altına almıştır. Nisan 2014'ten itibaren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 91. maddesi ile bu statü Suriyelilere sağlanmıştır. Bu düzenlemede, Avrupa Birliği'nin 20 Temmuz 2001 tarihli ve 2001/55/EC (AT) sayılı Geçici Koruma Yönergesinden faydalanılmıştır. Ancak Suriyeli sığınmacıların haklarından detaylı bir şekilde bahsedilmemiştir. Yasalardaki sığınmacıların statüsüyle ilgili belirsizlik pek çok sorunu beraberinde getirmiştir. Geçici koruma altında oldukları için Suriyeliler üçüncü bir ülkeye sığınma başvurusunda bulunamamaktadır. Gelecek kaygısı nedeniyle sığınmacılar yaşamlarını riske atarak Yunanistan üzerinden Avrupa'ya ulaşmaya çalışmaktadır.

Mevcut düzenlemelerden dolayı sığınmacıların çalışma izni konusundaki sorunlar devam etmektedir. Yasal boşluk nedeniyle, Suriyeliler ucuz iş gücü olarak kullanılmaktadır. Hayatta kalabilmek adına Suriyeli sığınmacıların düşük ücretleri kabul etmesi ise Türk işçilerini olumsuz etkilemektedir. Evin geçimini sağlamaya çalışan Suriyeli kadınların sayıları azımsanmayacak boyutlardır. Erkek gücüne değer verilen zor işlerde, kadınlar dezavantajlı konuma düşmektedir. İl ve ilçelerde yaşayan sığınmacıların yüzde 15'i yardımlardan yararlandığı için çalışmak zorundadırlar. Fakirlik ve açlık nedeniyle, Suriyeli çocuklar ailelerinin gelirine fayda sağlaması için çalışmaya zorlanmaktadır. Kilis'te, Antakya'da ve Reyhanlı'da Suriyeli çocuklar ucuza sigara satıyorlar. Yerelde çalışan STK'ların açıklamasına göre 16 yaşından küçük Suriyelilerin yüzde 44'ü çalışıyor. Değerinin çok üstünde verilen evlerin kiralalarını ödemek için çocuklar da çalışmak zorunda kalıyorlar. Dolayısıyla ekonomik zorluklar özellikle kadınları ve çocukları etkiliyor. Suriyeli kadınlar erken yaşlarda evlenmeye zorlanıyorlar. Damat adayının yaşına bakılmaksızın, aileler kız çocuklarının evlenmesine razı oluyorlar. Daha kötüsü ise kuma olmak zorunda bırakılan kadınların sayısının azımsanmayacak boyutlarda olmasıdır.

Bu konuya ilişkin yasal düzenlemelerin yapılması için ciddi adımlar atılmalıdır. AK Parti Dış İlişkiler Başkan Yardımcısının açıklaması ile; sigorta ve çalışma koşullarını düzenleyecek bir düzenlemenin yapılacağını ve bu düzenlemenin Güneydoğu Anadolu'daki illerde geçerli olabileceğini açıklamıştı. İl ve ilçelerde yaşayan sığınmacıların özellikle İstanbul ve Ankara'da yaşadıkları düşünüldüğünde, düzenlemenin belirli bir bölgeyi kapsamaması yanlış bir adım olacaktır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının yürüttüğü çalışma çerçevesinde Suriyelilerin çalışma izni ikamet izni süresine bağlı olsa da kayıt dışı çalışanların sayısı azımsanamayacak boyutlardadır. Bakanlığın iç istihdamın dengesini bozmayacak şekilde sığınmacıların istihdamına ilişkin nelerin yapılabileceğini araştırmalı ve kısa süre içinde uygulamaya geçmelidir.

BİLGİ EKSİKLİĞİ

Yaşamakta olduğumuz kriz hakkında açıklayıcı bilgi verilmemesi manipülasyona yol açarak yerel toplum ile sığınmacılar arasındaki gerilimi arttırmaktadır. Herhangi bir açıklama yapılmaması nedeniyle bazı medya organlarında yer alan haberler gerilimi tetiklemektedir. Çok asılsız ve yanıltıcı bilgilerin çokluğu işi daha zorlaştırmaktadır. Bu konu ile ilgili yeterinde bir denetleme bulunmamaktadır.

HÜKÜMETİN SURİYELİ KADINLAR KONUSUNDAKİ POLİTİKALARI

Türkiye, Ürdün ve Lübnan'da yaşayan Suriyeli sığınmacılar göre çok iyi olmasına rağmen, özellikle kadınların sağlık ve doğum kontrolü konusunda problemler yaşadıkları belirtilmektedir. En büyük sorunlardan birisi cinsel tacizin dar anlamda düşünülmesidir. Oysaki kumalık ve çocuk yaşta evliliklerin cinsel tacizden bir farkı yoktur. Cinsiyet temelli şiddetten mağdur olan kadınlara psikolojik destek sağlanılmalıdır. Suriyeli kadınların bazıları ailelerine bile maruz kaldıkları cinsel tacizi anlatamamaktadır. Psikolojik destekte dil en büyük engellerden birisini oluşturuyor çünkü tercüman, sığınmacı ve psikolog arasındaki ilişkinin dinamiğini etkileyebilir. Suriyeli kadınların Türkçe öğrenmeleri, görevlilerin Suriye'nin kültürüne ve kadının toplumdaki konumuna dair bilgi edinmeleri gerekmektedir.

Alanda etkin çalışan Uluslararası ajansların stratejisinde belirtildiği üzere, cinsiyet eşitliğini, kadının güçlenmesini ve toplumsal kalkınmayı sağlamak için toplum temelli ve katılıma önem veren yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir. Şehirlerde kaydı bile olmadan yaşayan Suriyeli kadınların ihtiyaçları ya da neler yaşadıkları hakkında bilgimiz yok. Suriyeli kadınların topluma katılımı teşvik edilirse ve erkeklere ekonomik anlamda bağımlılıkları azaltılabilirse, kadın ticareti ve kumalık da azalacaktır. Aksi takdirde kuma olan genç yaştaki kadınların hikâyelerini haberlerden okumaya devam edeceğiz. KA-MER Mardin Şube Başkanı Tülay Elçioğlu, bölgede çok eşliliğin arttığını ve özellikle Mardin'in Kızıltepe ilçesinde Suriyeli kumalara sıkça rastladıklarını basınla yaptığı röportajında anlatmıştı. Genç Türk erkekleri ise başlık paralarının daha düşük olması nedeniyle Suriyeli kadınları tercih etmektedir.

Türk kadınlarının yasalar ile koruma altında olmalarına rağmen her gün ez az iki kadının ölüm haberini duyduğumuz bir ülkede geçici koruma altındaki Suriyeli kadınların ticaretine, cinsel tacize uğramalarına şaşmamak gerekiyor. Pek çoğu kayıtlı olmadığı için suç işlendiğinde o kişinin nasıl bulunacağı ve nasıl soruşturma yapılacağı belirsizliğini koruyor.

Al Cazire TV yayınladığı videoda Suriyeli genç kadınların kendilerinden 30-40 yaş büyük erkeklerle para karşılığı satılması ortada kurulan tezgâhı açık bir şekilde gösteriyordu. Erkeklerin çoğu 18 yaş altındaki Suriyelileri tercih ediyorlardı. Kilis Platformu, en az 5000 erkeğin Suriyeli kadınla Kilis'te evlendiğini açıkladı. Bazı Suriyeli aileler çocuklarının, yaşlı adamlarla evlenmelerini onaylamasalar bile yaşam mücadelesi için yapmak zorunda kalıyorlar. Evliliği ve kumalığı tek çıkar yol olarak görüyorlar. Bu noktada önemli bir problemin altını çizmek istiyorum: Suriyeli kadınlara, Türk Medeni Kanununda çokeşli evliliğe izin verilmediği konusunda bilgi verilmelidir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, konuyla ilgili broşür hazırlasa da ülkemizde yaşayan sığınmacı kadınlara yönelik herhangi bir bilinçlendirme çalışması yoktur. Bazı Suriyeli kadınlar, ikinci eşin de aynı haklardan yararlandıklarını düşünerek kuma olmayı kabul ediyorlar.

Suriye'deki yasal sistem Fransız, Osmanlı ve İslam hukukuna dayanmaktadır. Suriye'de dini mahkemeler de bulunmaktadır. İslam Şeriat Kanunlarında Müslüman bir erkeğin dört kadınla evlenmesine izin verilmektedir. 2005'te kırsal bölgede Suriyeli erkeklerin yüzde 16,3'ü ve şehirlerde yüzde 9'u birden fazla eşe sahiptir.(araştırmalarla sabittir)Her iki ülkenin medeni kanunlarının farklı olması nedeniyle Suriyeli kadınlara medeni kanun hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir. Şehirlerde yaşayan sığınmacıların yüzde 54'ü ve kamp dışında yaşayanların yüzde 61'inin ilköğretim mezunu ya da daha az eğitilmiş olduğu düşünülürse sadece broşür dağıtımını yeterli olmayacaktır.

DOĞUM KONTROLÜ, ÜREME SAĞLIĞI VE AİLE PLANLAMASI KONUSUNDA YAŞANAN PROBLEMLER

Kriz Merkezinde çalışan AFAD yetkileri ile yapılan görüşmede, doğum kontrolü konusunda sıkıntıların yaşandığını belinmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının birçok ilde aile planlaması için pilot uygulamanın yapıldığını söylediler. Bu uygulama için üniversite mezunu yirmi sığınmacının seçildiğini ve onların yedi konu arasından "Aile, Sağlık ve İletişim" konusunu seçtiklerini belirttiler. Projede başarıya ulaşıldığı takdirde diğer şehirlerde de bu uygulamanın devam edeceğini açıkladılar. Umarız bu pilot uygulamalar yaygınlaşır ve olumlu neticeler alınır.

SONUÇ

İl ve ilçelerde yaşayan sığınmacıları göz ardı etmek yanlış bir politikadır. Türkiye, yaşanan kriz ile baş etmek için etkin bir politika takip etmezse, yerel toplum ve sığınmacılar arasındaki gerilim artmaya devam edecektir. Zaman zaman basında bu gerilimleri üzüntüyle takip etmekteyiz. Kısa vadeli planlardan kaçınılarak bakanlıklar, sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimler arasında işbirliğini sağlayacak daha geniş yetkilere sahip ve şeffaf bir politika izleyen bir teşkilatın varlığı gerekmektedir. Yasal düzenlemelerin hazırlıklarına en kısa sürede başlanılmalı ve uygulamaya geçilmelidir. Her şeyden önce Suriyelileri, misafir ya da geçici koruma altındaki mülteciler olarak tanımlamaktan vazgeçilmelidir. Etkin bir politika yürütülemediği takdirde, krizin Türkiye'ye etkisi geri dönüşümlü boyutlarda olacaktır. Kısa dönemli projelerle ve ihmalkâr politikalarla hiç bir yere varılamadığını pek çok kez deneyimleyen bir ülke olarak geçmişteki olaylardan dersler almalıyız.

Sonuç olarak; Şanlıurfa ili ve ilçelerinde resmi kaynaklara göre;500 sığınmacı yaşamaktadır buda Şanlıurfa nüfusunun dörtte biridir. Sığınmacılara yönelik koordinasyon merkezi, mültecilerin eğitim, istihdam, dil, entegrasyon ve ekonomik anlamda ülkeye katma değer katacak hiç bir proje hayata geçirilmemektedir. Ve bunun sonuçları ilimiz ve ilçelerine olumsuz yüksek faturalarla ödenmektedir. Makalemizde yer yer bahsetmeye çalıştığımız olumsuzluklar il ve ilçelerimizde sosyal hayatı her yönde olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. Makalemizde dile getirmeye çalıştığımız sorunları aralıklarla birçok platformda dile getirmemize rağmen bu güne kadar, siyasi ve bürokratik anlamda hiç bir mesafe kat edilememiştir. İnşallah bu makale sizlerde karşılığını bulacağına inanıyorum.

Mehmet DİKEÇ

Yazar ve gazeteci

Göç idaresi eski çalışanı.